

Władyka, Wiesław

"Les Polonais de Napoléon", Jean Tranié, Juan Carlos Carmigniani, Paris 1982 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 822-823

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

(s. 7). Wątpliwości mogą również powstawać przy postaciach, które żyły i pracowały gdzie indziej, choć miały w swej biografii mazurski czy warmiński epizod. W podobnych przypadkach T. Oracki trzyma się konsekwentnie zasady, by informować czytelnika jedynie o owych powiązaniach, pomijając pozostałą część życiorysu. Przykładem mogą być np. biogramy Stefana Żeromskiego, Jana Kasprowicza i Melchiora Wańkowicza. Zasada ta jest na ogół konsekwentnie stosowana, choć można by spierać się o niektóre postacie (np. chyba nie tak wiele wynikało dla Warmii i Mazur z faktu, że Julian Klaczko studiował w Królewcu zaś Eustachy Tyszkiewicz opublikował w 1864 r. parostronicowy opis swej wędrówki po tych terenach). Przyjęcie jej wraz z zasadą słownikowej beznamietności kryje przy tym pewne pułapki. Oto np. w biogramie Jędrzeja Giertycha, w istocie zasłużonego dla polskości ziem o których mowa (przed wojną był on m. in. referentem do spraw mniejszości polskiej w Niemczech przy MSZ oraz attaché konsularnym RP w Olsztynie) czytamy np.: „Po wojnie osiadł w Londynie, gdzie mimo trudnych warunków materialnych prowadził ożywioną działalność społeczną, wydawniczą i pisarską. Bronił m. in. naszych praw do ziem zach. i półn., prowadząc rzeczowe polemiki zarówno z senatorami amerykańskimi jak i rewizjonistami niemieckimi”. Dalej wymienia się tytuły licznych książek i broszur Giertycha nie informując o ich poziomie i nie charakteryzując poglądów autora. Podobnie przedstawiają się informacje o wielu innych działaczach narodowych; dla równowagi można przytoczyć również „obiektywistyczny” biogram Adama Ciołkosza. Nie idzie tu o sugestię rezygnacji z czysto informacyjnego charakteru wydawnictwa, które należy ocenić bardzo wysoko, ani o przekraczanie tytułowej cezury 1945 r. Autor nie szczędzi *nota bene* superlatywów w opisie zasług poszczególnych osób dla regionu, zatem rozsiane tu i ówdzie akcenty krytyczne nie byłyby niewłaściwe.

A. S.

Jean Tranié, Juan Carlos Carmigniani, *Les Polonais de Napoléon*. Éditions Copernic, Paris 1982, s. 184, ilustr.

Sous les drapeaux étrangers, presque sur toute la terre, ce soldat ne combattit que pour sa patrie! Takim mottem, zaczerpniętym ze starej ryciny, opatrzyli autorzy swoją wspaniałą książkę-album o polskim pułku szwoleżerów gwardii Napoleona. Pracę rozpoczyna krótkie przedstawienie realiów politycznych Polski i Europy z przełomu XVIII i XIX wieku, począwszy od insurekcji kościuszkowskiej i trzeciego rozbioru, poprzez wojnę 1806 roku i pogrom Prus, wkroczenie wojsk napoleońskich na ziemię polskie, kampanię w Prusach Wschodnich, aż do formowania pułku szwoleżerów na mocy dekretu cesarskiego z dnia 6 kwietnia 1807 roku. Uzupełnieniem zarysu tych wydarzeń jest mapa sytuacji politycznej Europy omawianego okresu. Dalsze rozdziały dotyczą już działań militarnych szwoleżerów — przemarszu pułku przez Niemcy i Francję do Hiszpanii i walk za Pirenejami. Wiele miejsca poświęcono tu szarzy pod Somosierrą, przedstawionej wprawdzie z pewnymi uproszczeniami, lecz z oddaniem należynej polskim żołnierzom chwały. Następnie omówiono uczestnictwo lekkokonnnych w wojnie z Austrią w 1809 roku w bitwach pod Essling i Wagram oraz sprawę ich wyposażenia w lance. Dalsza narracja przedstawia ponowne działania w Hiszpanii w latach 1810—1811 i kampanię rosyjską 1812 roku, co ukazano nie tylko w odniesieniu do samych szwoleżerów. Autorzy podkreślili doskonałą służbę Polaków i postawę pułku w walkach, przemarszach, działaniach rozpoznawczych i osłaniających, zarówno w pochodzie do Moskwy, jak i w niezwykle trudnych warunkach zimowego odwrotu. Kolejny rok 1813 to dla lekkokonnnych decyzja o wyborze wierności Napoleonowi, udział

w kampanii saskiej i odwrót do Francji, gdzie w roku następnym pułk był czynny m. in. w bitwach pod Brienne, Montmirail, Vauchamps, Berry-au-Bac i Craonne. Pracę kończy rozdział o wywodzącym się z pułku szwoleżerów szwadronie Napoleona na Elbie i jego udziale w „stu dniach”, kiedy to lekkokonnymi pod dowództwem pułkownika barona Jana Pawła Jerzmanowskiego odznaczyli się zaszczytnie po raz ostatni pod Waterloo.

Nie tekst stanowi o wyjątkowym charakterze książki. Nie pretendując do miana dzieła naukowego jest ona przede wszystkim niezwykle ciekawym zbiorem materiału ikonograficznego, dotyczącego pułku polskich szwoleżerów gwardii. Obejmuje on około 150 ilustracji, w znacznej mierze barwnych. Są to reprodukcje rycin i obrazów współczesnych omawianej epoce oraz późniejszych, w sporej części mało znanych. Wśród ich autorów wymienić można m. in. Lejeune'a, Myrbacha, Joba, Verneta, Detaille'a, Charleta, a z Polaków Juliusza i Wojciecha Kossaków, Suchodolskiego, Chelmińskiego i Gembarzewskiego. Ilustracje przedstawiają sceny batalistyczne, rodzajowe, portrety oficerów, postacie żołnierzy, sztandary. Sześć barwnych plansz, autorstwa Rousselota (pochodzących z dzieła „L'Armée Française, ses uniformes, son armement, son équipement”) z niezwykle bogactwem szczegółów ukazuje umundurowanie, uzbrojenie, oprządzenie i uprząż.

Kilka spraw wymaga sprostowania bądź uzupełnienia. W rozdziale o szarży pod Somosierrą zamieszczono reprodukcję obrazu Grosa, przedstawiającego generała hrabiego Montbruna, z podpisem, iż szarżował on wraz z lekkokonnymi (s. 40). Jest to oczywisty błąd, popełniany często przez historyków francuskich, a wywodzący się z 13 „Biuletynu Armii Hiszpanii” z 2 grudnia 1808 roku, w którym niezgodnie z prawdą podano, że Montbrun dowodził natarciem. Jedyнным Francuzem uczestniczącym w tej szarży był major Philippe de Ségur. Pod reprodukcją obrazu Lejeune'a „Bataille de Somo-Sierra” nie zaznaczono, że jego autor, jako szef batalionu inżynierii, przeprowadzał w wąwozie przed walką rozpoznanie, był naocznym świadkiem bitwy, a jego wizja, namalowana w roku 1810 uchodzi za najwiarygodniejszą (s. 32). Obraz Wojciecha Kossaka „Szwoleżer polski w starciu z huzarem pruskim” przypisano jego ojcu, Juliuszowi (s. 22). Z pewną niekonsekwencją pisane są nazwy części umundurowania, wywodzące się z języka polskiego. Również pisownia polskich nazwisk jest niejednokrotnie zniekształcona, co jednak uważać można za błędy korekty. Zabawne jest nazwanie urodzonego w Strasburgu generała Ludwika Paca, alzatzczykiem” (*l'alsacien* — s. 134). Dość ubogo przedstawia się bibliografia przytoczona w pracy. Obejmuje ona zaledwie 18 pozycji, w tym dwie polskie — opracowania Józefa Załuskiego i Aleksandra Rembowskiego, które jednak, jak wynika z treści książki, były dla autorów materiałami podstawowymi. Szkoda, iż nie wykorzystano, przynajmniej w opisie szarży pod Somosierrą, najlepszego istniejącego opracowania Mariana Kujawskiego („Z bojów polskich w wojnach napoleońskich”, Londyn 1967), co mogłoby ustrzec autorów od wskazanych nieścisłości. Krytyczne uwagi nie zmniejszają jednak zasadniczych wartości książki. Należałoby życzyć autorom, aby mogła się ona ukazać w polskim przekładzie, w równie imponującej szacie graficznej.

W. W.

Stanisław Kirkor, *Pod sztandarami Napoleona*, Oficyna Poetów i Malarzy, Londyn 1982, ss. 286, ilustr., mapy.

Kolejna książka jednego z najwybitniejszych polskich znawców epoki napoleońskiej złożona jest z dwóch części: pierwszą stanowi opis działań dywizji Księstwa Warszawskiego w latach 1808—1814, drugą natomiast zbiór dziesięciu szkiców historycznych, w większości napisanych już wcześniej, a w obecnym wydaniu uzu-